

Денка Кръстева
Шуменски университет
„Епископ Константин Преславски”
dkristeva@abv.bg
ORCID: 0000-0002-2006-1279

Data przesłania tekstu do redakcji: 15.03.2018
Data przyjęcia tekstu do druku: 03.10.2018

Укротяването на Звяра. Идеята на Просвещението за овладяването на политическите страсти и руският литературен бестиарий

ABSTRACT: Krysteva Denka, *Ukrotyavaneto na Zvyara. Ideyata na Prossveshteniето za ovladyaneto na politicheskite strasti i ruskiyat literaturnen bestiariy* (*Taming the Beast. The Enlightenment Idea of Taming the Political Passions and the Russian Literary Bestiary*). “Poznańskie Studia Slawistyczne” 15. Poznań 2018. Publishing House of the Poznań Society for the Advancement of the Arts and Sciences, Adam Mickiewicz University, pp. 133–147, ISSN 2084-3011.

In this article, the subject of research is the literary-political bestiarium in the transition from the Baroque to the Enlightenment in Russia. The conceptual basis are the parallel ideas of the beast in man, taming the beast, and dream of eternal peace as understood by the European enlighteners of the 18th century. The dynamic, contradictory, and convulsive epoch of Peter I is discussed along with the myth of the *dragon slayer* and the monstrous Baroque metaphors used to describe the ruler and his subjects: *Beast on the throne, battle with beasts, the dragon with three heads*, and the ontological metaphor of *falling in the beast’s throat* (resulting from the exercise of power through fear and violence). The underlying transformation of these ideas coincides with the period of Empress Elisaveta’s rule with the thematization of the notions of tamed passions, peace and mercy of the throne in the parallel images of the biblical Elizabeth and the compassionate Titus. „Taming the beast” is a segment of the enlightenment program and the educational discourse of the time of Catherine II.

A moralizing literary context is presented in works of V. Petrov, G. Derzhavin, M. Muraviev, A. Kozelsky, N. Karamzin. In this context, the idea of the ruler’s tamed passions is presented in a dialogue (direct or indirect) with Machiavelli’s *The Prince* and Friedrich II’s *Anti-Machiavelli*. The metaphorical images of the ruler of passions are: *the blissful lion, the tame beast, or the transformed thunder god – the man on the throne and the king of hearts. The tamed passions (malice, enmity and dissonance) transform the society of predatory tigers into a peaceful herd of tigers and lambs, pigeons and hawks*. The culmination of these ideas are the projects for a Union of States (*The Sacred Union of European Monarchies, 1815, Union of Empires, 1873*) were considered. A hypothesis is put forward that V. Dal’s version of the folk tale *Teremoc* (1870) is a metaphorical representation of the idea of peaceful life, subjected to the test of passions.

KEYWORDS: Russian Baroque; Enlightenment; Machiavelli; Anti-Machiavelli; political passions; political metaphors

При прехода от бароковия модел на света, белязан с динамизъм, противоречивост, лутане в „свят лабиринт“, двойственост и конвулсивност¹, към представите на европейското Просвещение за подкреждане на обществото, са съществени рационалистичните идеи за „силата на разума“, „търпимостта“, „закона“ (като инструменти за „овладяване на разрушителните страсти“ и „социална управляемост“) и влиятелната идея „за вечен мир“².

---

¹ Твърденията са част от научната аксиоматика за европейския барок, утвърдена в класическото изследване на Х. Вьолфлин (1888) (Вельфлин, 2004) за периода на изпитание на ценностните представи на Ренесанс и развита в терминологичното определение на Е.-Р. Курциус за барока като маниеризъм – с разбирането за барока като надисторичен стил на противопоставянето на класическото изкуство с неговата уравновесеност и хармония (Curtius, 1963, 273–301). Тези черти са специфични и за експресивността на руския барок, свързана с „витиеватост, помпозност, контрастност“, със средновековната идея „суета сует“ (Лихачев, 1998, 192–193), а заради изпитанията на теоцентричния модел – и с усещането за „хаос, тревога, обърканост и лутане в свят лабиринт“, според изследванията на А.М. Панченко, Л. Сазонова (Панченко, 1977, Сазонова, 2006).

² Представителна изследователска линия на историко-културни, социоисторически и новоисторически проучвания през последните десетилетия откроява философско-политическите трактати на Лок, Хюм, Волтер, Монтескьо, Дидро, Русо, Кант като идейна подоснова на просветителски модернизационни проекти в Европа. В руската култура и социална история те се адаптират през XVIII век. Например: идеята за толерантността на Джон Лок, Пиер Бейл в концепцията на Петър Велики за успокояване на драматично разединеното общество в началото на века поради реформаторската политика за европеизация на Русия; идеите на Гроций, Пуфендорф, Лок за общественото договаряне и „регулярната държава“ в политиката от този период (Панченко, 1984, 183–191; Панченко, 1989); широкото участие на европейските просветители в руския цивилизационен експеримент за „обуздаване на варварството и тиранията“ във века на Екатерина Велика – втората половина на XVIII век, идеите на Волтер, на енциклопедистите във възпитателния проект на Екатерина наред с антимакиавелизма на Фридрих II в концепцията ѝ за „просветения монарх“, както и на Монтескьо за законотворчеството (Чабан 2008; Проскурина 2006; Вачева 2015); идеята на Кант и политиката на руския *Ангел на трона* – Александър I с проекта за *Свещения съюз* на империята в Европа от 1815 г. (Зорин, 2004, Майофис, 2008). Особено колеблива и драматична съдба в Русия имат идеите за конституционната монархия, както и идеята за оправданието на интереса (разумния егоизъм), насочени към укротяването на страстите в сферата на държавното управление и икономическото развитие в „обществото на неравенството“ (според дефиницията на Русо за гражданското общество). Това донякъде обяснява неизбежното фокусиране в пределите на руската самодържавна власт на идеята за укротяването на страстите върху образа на владетеля и неговите поданици. За сравнение: във възрожденска България идеите на Просвещението са съществени за модернизацията на

В сферата на политическото мислене тази нагласа е обявена от Фридрих II в *Анти-Макиавели* (1739). В полемика с *Владетелят* на Макиавели Фридрих II отрича упражняването на властта със сила и жестокост, както и образа на владетеля човекозвяр, служещ си с инструмента на страха. Вместо това той утвърждава представи за власт „без сила”, а с милосърдие, кротост и привързаност към поданството. Издадена с настояването и помощта на Волтер, тази книга отрича политическото коварство, правото на силата и правото на завоюването. Тя намира своеобразно продължение в политическите идеи на Жан-Жак Русо в *Общественият договор, или Принципи на политическото право* (1762). Като отстоява представите за „равенството” на индивидите и „свободата” в държавноорганизираното общество, Русо твърди, че липсват основания, за когото и да било, да има естествена власт над друго, както и за това, че силата не е основание за права. Русо идеализира семейството като образ на „естествено състояние” (без война) на политическото общество, в което всички – владетелят, подобно на бащата в грижа за благо на своите деца – благодарните поданици, – са свободни, равни, а взаимната им привързаност е основа на доброволното съглашение („по своя, свободна воля”) да бъдат заедно в общност (Русо, 1996, 8–9). Женевският философ отрича идеите на Макиавели и Хобс за „правото на силата” и за „подчиняването с инструмента на страха” и формулира базисни за принципа на общото съгласие представи за равенство на всички пред закона, който не е превъзходен от ничия друга власт. Като своеобразна рамка на мисловния контекст за овладяването на страстите през целия XVIII век може да се считат *Проектът за вечен мир в Европа* (съюз на всички европейски държави, насочен срещу „звяра” в човешката природа – основа на всеки раздор), представен от абат Сен-Пиер на Утрехтския конгрес през 1713 г. и трактатът на Кант *За вечния мир* (1792) с воля за обществен покой. Може да се отбележи, че почти цял век устойчиво се тематизират успоредни представи за „звяра в човека” и неговото „укротяване” в концепциите на просветителите и техния диалог (пряк или непряк) с Макиавели.

манталитетите (Данова, 2002) наред с интереса към идеите на Б. Франклин за социалното устройство на българското общество (Аретов, 1983).

Идеите на Декарт за страстите (*Страстите на душата*, 1649 г.) се оказват потърсени в руската барокова културна ситуация. Този автор присъства в библиотеките на руския културен елит още от пределисаветинско време (Луппов, 1976, 232, 263, 272). Мисленето за прехода от света лабиринт и лутането в него към ясния и подреден свят на „укротяване на страстите” може да се конкретизира с образа на владетеля и концепциите за неговата власт. Вече имам възможност да пиша за руския бароков бестиарий и налагането на зверообразна метафорика, която описва отношенията на властта и поданството в Петровата епоха на драстични промени. Бароковият контраст може да се забележи в обръщането към едни и същи образи при описанието на противоборството между владетеля и опозиционното общество. Панегиричната литература борави с мита за *змееборството*³, изобразява управлението на Петър I като *битка с дракон и диви зверове*, а роптаещото множество мисли Владетеля като *взря на трона* или *триглав змей/нес*. *Пропадането и съществуването в настта на взря* се налага като онтологична метафора (по Лейкф и Джонсън – „метафора, чрез която живеем”) през този период, в който бароковата експресивност изразява драматизма на двойственото руско битие. Търсенето на образа на **подчиняващата сила** с респект пред нея се свързва с библейския образ на Левиатана (в концепцията на Томас Хобс), покорен единствено пред Бог, а на всяка опозиционна сила – със Змея на враждата (Бегемот, по Хобс) (Кръстева, 2016, 72–86). На този фон Декартовата идея за страстите и тяхното овладяване се оказва важна за прехода от бароковата експресивност към просветителската представа за умиротвореност на света: с търсене на идеалния владетел, на социална и личностна хармония, на подреждащия респект.

---

³ Митът за змееборството във връзка с образа на Петър Велики, наблюдаван през този период, е наследен в митологията на империята от времето на Екатерина Велика. Монументът на Фалконе от 1782 г. на Сенатския площад (Медният конник) със змията под копитото на коня е манифестация на политиката на преодоляването на страстите на съпротивата. За отраженията на мита за Петър Велики змееборца в по-късния период на руската класическа литература от XIX век виж: Илчева, 1999, 39–46. Може да се твърди, че става дума за наследяване на мита за змееборството в идеологията на монархията от староруската литература – виж напр.: Чекова, 1994, 59–129.

В такъв контекст руското литературно въображение представя периода на политическата *тишина и покой*, настъпили при управлението на Елисавета, с множество успоредни метафорични образи: антични (митологични и исторически) и библейски. Сред тях се открояват образите на кротостта и милостта на трона, символизирани от Библейската Елисавета и римския Тит. Тази представа е програмирана в голяма степен от самата Елисавета с операта на Метастазео *Милосърдието на Тит*, избрана от владетелката за тържеството послучай празника на нейната коронация през 1743 г. Синхронно на нея идеалът за *тишина* се утвърждава в пастирското панегирично слово в църковния благослов за владетелката при възкачването ѝ на трона и нейната коронация. Идентификацията на управлението на руския владетел с „тишината” и милосърдния Тит формира традиция, продължила до периода на чувствителния монархизъм от времето на Александър I. Представителна за прехода от бароквата концепция за страстите към рационалистичната концепция за овладяването им е поемата на А. Дубровски *На ослепление страстями* (1755). А. Дубровски утвърждава идеята за овладяването на страстите като залог за спокойствие на духа и личностна хармония:

(...) блаженным тот возможен быть один,
Который над страстями своими господин. (Дубровски, 1972, 152).

Като модел на това поведение той сочи стоицизма, редица антитези в поемата очертават противопоставянето „бурни страсти – спокоен дух” (напр. сравненията с камък, в който се разбиват вълни и с дъб, който величествено устоява на бури).

Идеите за овладяването на страстите и налагането на благородството се вписват в просветителската програма на Екатерина II за битка на цивилизацията с варварството. Тази програма е в основата на стратегията на императрицата за създаването на „възпитателен педагогически” дискурс – с обществени задачи на литературата за поправка най-напред на нравите, пороците на обществото и едва след това за признаване на всеобщото върховенство на закона. „Морализаторският контекст” на литературата от Екатеринината епоха през втората половина на XVIII век режисира трансформацията на зверообразната

метафора от макиавелисткото мислене за жестокостта и коварството на Владетеля – лъв или лисица – и за обществото с порочните нрави, сравнено със стадо разярени тигри. Трансформацията се осъществява като елемент от просветителския проект за социална хармония и мир.

На сочинения нового Уложения (1782) на В. Петров е свидетелство за тематизирането на усилието за обуздаването на страстите на обществото (злост, вражда, раздор) и представите за преображение-то на жестокостта и коварството през втората половина на XVIII век. Антитезата „Ад – Рай“ изгражда конотациите на живота със страсти (сравнени с див звяр, разярен тигър) и преобразената („кротчайшая“) земя след тяхното овладяване:

Что тако злость и ков трепещет,
 Мяется лютая вражда,
 Раздор в отчаяньи скрежешет,
 Бегущ во тигровы стада;
 Хула и умысл беззаконный
 В ад хочет свергнуться бездонный,
 Не зная долу, где спастись?
 .....
 Не баснословная богиня
 Пороки сокрушить грозит,
 Премудра росссов героиня,
 Живая правда, их разит.
 Ударил страшный гром закона
 С Екатеринина в них трона,
 И стрелы многи, яко град.
 Нечестье, фурия земная,
 Куда от молнии Синая
 Теперь укроешься? – Во ад.
 <.....>
 Екатерина в недрах мира,
 Покоя сладкого в тени,
 В дыханьи нежного зефира
 Дает вкушать златые дни:
 Ее кротчайшая держава
 Жизнь подданным... (Петров, 1972, 395–396, 397).

Утопичното поетическо видение „кротчайшая держава“ е представено като „идеален топос“, заел сантименталната риторика – „недра на мира“, „сянката на сладостен покой“, „полъх на нежен зефир“,

„златни дни”. Политическото мечтание с езика на идилията сътворява *умиротворената и цветуща земя на тишината* (подобие на небесния рай и покой). В. Петров изгражда несъмнен метафоричен образ на идеологическото мечтание на Просвещението за политически свят на „укротените и овладяни страсти”. Умиротворяващата власт е представена чрез сравнението на трона с олтар и като залог за социално блаженство:

Живи, цвети и долголетствуй,
С престолом тишину наследствуй,
Чем цвел Елисаветин век.
Но твой да тем пребудет тише,
Чем счастием народным выше,
Всех благ сокровищем востек (Петров, 1972, 402).

Одата на Державин *На рождение в Севере порфирородного отрока* от 1779 г. (*По случай раждането на Север на порфиророден син*) е стихотворна преформулировка на коментираниите идеи, фокусирана върху образа на Владетеля на страстите, преодолѣл зверообразието:

Будь страстей твоих владетель,
будь на троне Человек... (Державин, 1864, 84).

Идеята за владетеля като „владетел на страстите” е повторена по смисъл като послание до Екатерина II в одата *Фелица* (1782):

Подай, Фелица, наставленье,
Как пышно и правдиво жить,
Как укрощать страстей волненье
И счастливым на свете быть... (Державин, 1864, 132).

За колективно споделяне на идеала за овладяването на страстите заради тяхната гибелна сила свидетелства моралът на баснята *Конь* от М. Муравъов, адресирана до Владетелите. Баснята е написана през 1773 г. и преработвана през 1780-те години за наставничество на Великия Княз Александър:

Вы, коим поправлять досталось людей,
(...)

Не силой – тихостью порочных исправляйте (Муравьев, 1967, 55; подчертаването е мое – Д.К.).

След годините, в които Екатерина II се любила на първородния си внук Александър и организира неговото възпитание в съгласие с проекта за идеална държава с идеален владетел (Уортман, 2004; Зорин, 2004, Вачева, 2015), Державин приветства неговото възкачване на престола с цикъл от химни: *Гимн Кротости* (1801), *Беседа с Гением* (1801), *Голубка* (1801), *К царевичу Хлору* (1802), *Гимн Солнцу* (1802) (Державин, 1865, II, 382, 405, 413, 389, 391). Текстовете са част от поетическата похвала на триумфа на идеалния владетел и подкрепа на въображаемия сюжет за Страната на щастието, любовта и човешката добродетел. Придворният стихотворец поетизира смяната на представи за Владетеля: показателен е отказът от символическия образ на *безпощадния Звяр* и появата на библейския символ на мира и покой – *Гълъба*. Този образ е аранжиран в общия контекст на „поетиката на покой”, свързана с мотивите за *умиротворяващата кротост и светлината*. В корпус от текстове на Державин се наблюдава смислова съчетаемост на мотиви, свързани с преодоляването на представата за страха като инструмент за подчинение и установяване на политически ред. Това обяснява поетиката на отрицанието с наложената „не”-конструкция в система от антоними, противопоставящи риториката на Макиавели и *Анти-Макиавели* на Фридрих II:

...я не громкий громовежец, кроткий царь и человек... (Беседа с Гением) (Державин, 1865, 390);

...монаршей власти образец/ кроткий, светлый, а не гордый... (Гимн Солнцу) (Державин, 1865, 416).

С оглед на задачата да се влияе върху младия император стратегията за формиране на политическа идилия и личностна хармония в **представите за кротостта на владетеля** е очевидна.

Подобни наблюдения намират подкрепа в твърдението на Вера Проскурина за връзката между политика и поетика на художествения текст, в частност, в утвърждаване на темата за щастието от Державин в паралелен корпус от оди, посветени на Екатерина II – Фелица (Проскурина, 2006, 230–236).

Поетите от последните десетилетия на XVIII век утвърждават владеенето на страстите като инструмент за подчинение и управление,

преобразяващ принца в „Царь Сердец, бог любви, всесильный Лель, Аполлон” (Державин, 1864, 550, 555).

В този контекст е показателен образът на *усмихващия се* и *блаженстващ Лъв*.

Винетките към „подносителите” текстове на Державин, подготвяни с негово участие, онагледяват образи от смисловото поле *политика на любовта*. С представителност за новата идея за Владетеля са емблемите на благостта и умилеността, означени в графическото изображение на *Укротения звяр*: картина с надпис *Лъв, който се усмихва на слънцето* и синонимно по смисъл изображение на *дете, прегърнало агне*. Изразителен детайл в изображенията са маслиновите клонки – символ на мира и покоя (Державин, 1865, 382, 392).

А.Ф. Козелски варира представите за укротената вражда с образите на мира между *агне и тигър, гълъб и ястреб* във времето на *царя Ангел на мира в Ода на рождение Его Императорского Высочества государя Великого Князя Александра Павловича декабря 12 дня 1777 года*:

Да тигри с агнцами пасутся!
И горлицы да не стрегутся,
Летая в рощах ястребов!
Пастух с пастушкой безопасно
Да песнь заводит велегласно!
Покойтесь, россы, от трудов!
И если в ликах повсеместных
Вопросят вас от инных стран, –
Скажите, что с высот небесных
Нам мир и ангел мира дан (Макогоненко, 1972, 488).

Карамзин обобщава новите представи за владетеля и поданството в *Песнь мира (Песен на мира, 1791 г.)* с *прегръдката на агне и тигър* като **пренос на сантименталната идилия в полето на политическото**. Всъщност, става дума за заемане на европейската идея за космополитен хармоничен свят, сплотен от „привързаност между всички и всичко в мирозданието” чрез превод на *Ода на радостта* на Шилер. Стихът:

Агнец тигра не боится
И гуляет с ним в лугах;
Все творение дружится,
На земле и на водах... (Карамзин, 1966, 49).

обобщава мечтанието за политическо умиротворение, за свят, в който няма място за враждата и страха. Политическата идилия е нюансирана с образния ред *Пролет – замлъкнала Буря и Гръм – пищен цвят от Роза – сребърен клас – златен плод – вятър – балсам*.

Просветителската педагогика за възпитанието на ума и чувствата и баснята като традиционен наставителен жанр конкретизират темата за преобразяването на царя звяр и неговата безпощадност в контекста на сантименталистката идеология при Александър I. Иван Дмитриев в баснята *Воспитание Лъва (Възпитанието на лъва, 1802 г.)*, макар и от критични позиции към сантименталното възпитание на „безволев владетел“, показателно интерпретира „опитомяването на дивия звяр“ и преодоляването на „безпощадността“:

Урок был первый тот,
что он Щенок, не Львенок,
И в дальнем с ним родстве.
(...) он в доброй школе той возраста,
получил Рассудок, мудрость, крепость тела... (Дмитриев, 1972, 537–539).

Очевиден е просветителският модус при възпитанието на владетеля страшилище (според дидактиката на Макиавели) като „опитомяване на звяра“. Очевидна е връзката с идеите на Просвещението за възпитанието на ума и чувствата/страстите, за преобразената в добродетелност варварска природа. Благословът на Державин при раждането на Александър I: „Будь страстей твоих владетель, Будь на троне человек...“ е отражение на същите представи и придобива смисъла на стихотворна програма за „облагородяване на звяра“.

Представеният период на рационалистично укротяване на звяра, последван от сантименталното му умиление, е най-миролюбивата страница в руския литературно-идеологически бестиарий. *Укротеният Лъв/Тигър* се оказва образ, представителен за символизирането на основни характеристики на просветената власт: силата е видяна като покоряващо величие, благородство и милосърдие.

Може да се забележи, че коментираната страница от руския политически бестиарий е съизмерима с образа на *Розата без бодли* като символ на благородството на властта в приказката за владетелите, съчинена от Екатерина (*Сказка о царевиче Хлоре* – „Приказка за царския

син Хлор”), в насаденото по нейна воля Розово поле край двореца в Царско село (Пыляев, 1889 [1994], 464). Метафоричното мислене формира декор, на който се разполага умиротвореният владетел звяра.

Смисъл на обобщение на усилието на литературата да внуши нови представи за владетеля, изградени чрез съчетаемост на понятията Сила и Благородство, Слава и Добродетел, които са в основата не на страх, а на привързаност към владетеля, придобива *Антимахиавель* (1802) на Державин:

Царей насмешник иль учитель
 Великих иль постыдных дел!
 Поди от нас Махиавель!
 Не надо нам твоих замашек,
 Обманов тонких, хитростей:
 Довольно полных пуншем чашек
 Для счастья честных людей,
 Довольно видеть сквозь покалы
 Всю нашу внутренность сердец,
 На бой нас посылать, на балы,
 Из лавров плеть и роз венец (Державин, 1865, 445).

Безпощадността, вероломството и коварството, символизирани от лъв, тигър и лисица, поддържането на *страх* като юзди на обществото, непрекословното *подчинение* пред властта в дидактиката на Макиавели, са подложени на отрицание. *Умиленето и кротостта на звяра* се оказва литературна символизация на идеологическите представи за благородството на властта и силата в системата на руското Просвещение.

Кулминация на разгледаната просветителска представа е сантименталният сценарий на Александър I за *Свещения съюз* на европейските монархии (1815). На езика на политическата зоология идеалът за свят, в който няма вражда, е напълно съотнесим с идеала на традиционната култура от народния приказен сюжет за „общия дом” – *Теремок (Дядовата ръкавичка)* – за „съгласието между животните” и „мирното съжителство”. Този идеал на общешитието със съгласие представя със сюжет пословицата „в тесноте да не в обиде”. В тази връзка е любопитна обработката от В. Дал на *Теремок*. По наблюденията на Т. Троицка, В. Дал варира основния текст на приказката, като

предлага мотивировка за срутването на „дома на съгласието” – мечката е разгневена заради караницата на вълка с останалите животни („кому тесно, а мне место”) и заради това разрушава общия дом (Троицкая, 1999, 175). Подобна мотивировка сериозно променя фолклорния първоизточник, в който домът се е оказва тесен за грамадната мечка. Идеалът на традиционната култура за съгласието е акцентиран в народната приказка с дружното построяване на нов дом от всички животни. В доработката на Дал е припомнен образът на Вълка враг: нашественик, нахлул в дома на побратимените животни и завладяващ пространството. Тъй като става дума за литературна обработка, ще допуснем възможна връзка с баснята на И. Крилов *Волк на псарне* (1812). Крилов разгръща сюжета за прогонването на врага – Вълка Наполеон след нашествието му в руския Дом. Логично е да се припомни и синхронната актуализация на метафората Наполеон – Вълк в романа на Лев Толстой *Война и мир*, публикуван на части от 1865 до 1868 г. Подобна устойчивост в руското литературно мислене на образа на Вълка прави допустим прочитът на приказната обработка на Дал от 1870 г. във връзка с традицията на литературно-политическия бестиарий. Такъв прочит насочва към изясняване на метафоричния образ на Мечката – Русия и разрушението на дома на съгласието заради Вълка във връзка с политическата реалност в средата и втората половина на XIX век. Преди всичко е логично да се търси връзка с политически „страсти” (вълка) и тяхното укротяване със сила от страна на Русия. Ако се помни руската литературна метафоризация на Франция с образа на вълка, е допустима аналогията с редица събития: Кримската война през 1853–1855 г. е предизвикана от ултиматума на Наполеон III за правото на притежание на Ключовете от Витлеем и от храма с Гроба Господен, битката на Русия с Турция и обединението срещу нея на европейските държави, последвалят Парижки договор през 1856 г. Важен е и контекстът на 60-те години на XIX век, в който външната политика на Франция при Наполеон III е свързана със завоюването на Белгия и сложни отношения с Прусия, разразили се във Френско-пруската война през 1870–1871 г. И още едно обстоятелство: след тази война следва основаването на Съюза на империите (Русия – Австро-Унгария – Прусия) през 1873 г. като опит за противопоставяне на революционна Франция. В такъв политически контекст през 1870

година в сборника с народни умотворения *Первинки* се появява публикацията на обработената от В. Дал народна приказка със заглавие *Про мышку-норушку*. Важна е доработката на финалния мотив след разрушаването от мечката на дома на всеобщото съгласие. Дал съхранява мотива за възстановяването на дома от мишката, но с идеята в него никога да не се допуска вълка на раздора. Без съмнение тази логика надгражда оптимизма на традиционната култура с продължителното просветителско мечтание за Вечния мир след преодоляването на бароковия драматизъм и укротяването на зверовете на (обидите) политическите страсти.

Литература

- Аретов, Н. (1983). *Рецепцията на Бенджамин Франклин в България през Възраждането*. „Литературна мисъл” № 27 (4), с. 155–163.
- Вачева, А. (2015). *Потомству Екатерина II. Идеи и нарративные стратегии в автобиографии императрицы*. София: Университетско издателство „Св. Климент Охридски”.
- Вёльфлин, Г. (2004). *Ренесанс и барокко*. Москва: Азбука-классика.
- Данова, Н. (2002). *Идеите на Просвещението и модернизацията на манталитетите – Българско общество за проучване на XVIII век. Интердисциплинарна научна конференция „Модерността вчера и днес” 25–26 февруари*. <http://www.bulgc18.com/modernoto/ndanova.htm>. 15.03.2018.
- Державин, Г.Р. (1864). *Сочинения с объяснительными примечаниями Я. Грота*, т. 1: *Стихотворения*, ч. 1. Санкт-Петербург: Издание Императорской Академии наук.
- Державин, Г.Р. (1865). *Сочинения с объяснительными примечаниями Я. Грота*, т. 2: *Стихотворения*, ч. 2. Санкт-Петербург: Издание Императорской Академии наук.
- Дмитриев, И.И. (1967). *Полное собрание стихотворений. (Библиотека поэта. Большая серия)*. Ленинград: Советский писатель.
- Дмитриев, И. (1972). *Воспитание Льва*. В: *Русская поэзия XVIII века*. Вступит. статья и составление Г. П. Макогоненко, Москва: Художественная литература, с. 537–539.
- Дубровски, А. (1972). *На ослепление страстями*. В: *Поэты XVIII века*. Т. 1. Составление Г. П. Макогоненко и И. З. Сермана. Подготовка текста и примечания Н. Д. Кочетковой. Библиотека поэта. Большая серия, 2-е изд., Ленинградское отделение, 1972, с. 142–152.
- Зорин, А. (2004). *КОРМЯ ДВУГЛАВОГО ОРЛА... Литература и государственная*

- идеология в России в последней трети XVIII-первой трети XIX века.* Москва: НЛО.
- Илчева, Р. (1998). *Всадник – конь в литературах Slavia orthodoxa.* В: *Tradycja i inwencja. Wątki i motywy obiegowe w dawnych literaturach słowiańskich.* Red. E. Małek. Łódź: Wydawnictwo Uniwersytetu Łódzkiego.
- Илчева, Р. (1999). *Триадата конник – кон – змия в поемата на А.С. Пушкин „Медният конник”.* „Език и литература” № 2–3, с. 39–46. <https://liternet.bg/publish/gilcheva/pushkin.htm>. 18.03.2018.
- Карамзин, Н.М. (1966). *Полное собрание стихотворений. (Библиотека поэта. Большая серия).* Москва-Ленинград: Советский писатель.
- Кръстева, Д. (2016). *Руският барок и субкултурата на неофициалното слово.* В: *Quadrivium. Юбилеен сборник в чест на 60-годишнината на проф. д-р Веселин Панайотов.* Шумен: Фабер, с. 72–86.
- Лихачев, Д.С. (1998). *Развитие русской литературы X–XVII веков.* Санкт-Петербург: Наука.
- Луппов, С.П. (1976). *Книга в России в послепетровское время. 1725–1740.* Ленинград: Наука.
- Макогоненко, Г.П. (сост.). (1972). *Поэты XVIII века, в 2-х т., т. 1.* Библиотека поэта. Большая серия. Ленинград: Советский писатель.
- Майофис, М. (2008). *Воззвание к Европе: Литературное общество „Арзамас” и российский модернизационный проект 1815–1818 годов.* Москва: НЛО.
- Муравьев, М.Н. (1967). *Стихотворения. (Библиотека поэта. Большая серия).* Ленинград: Советский писатель.
- Панченко, А.М. (1977). *Два этапа русского барокко.* ТОДРЛ, т. 32. Ленинград: Наука.
- Панченко, А.М. (1984). *Русская культура в канун Петровских реформ.* Ленинград: Наука.
- Панченко, А.М. (1989). *Начало петровской реформы: идейная подоплека.* „XVIII век”. В: *Итоги и проблемы изучения русской литературы XVIII века,* сборник 16. Ленинград: Наука, Ленинградское отделение, с. 5–16.
- Петров, В.П. (1972). *На сочинение нового Уложения.* В: *Поэты XVIII века,* т. 1. Составление Г. П. Макогоненко и И. З. Сермана. Подготовка текста и примечания Н. Д. Кочетковой. Библиотека поэта. Большая серия, 2-е изд., Ленинградское отделение, с. 395–402.
- Про мышку-норушку...* (1870). В: *Первая первинка 1870: Первая первинка полуграмотной внуче. Сказки, песенки, игры.* Пересмотрено В.И. Далем. Москва: Издание Т. Рис, с. 23–27.
- Проскурина, В. (2006). *Мифы империи: Литература и власть в эпоху Екатерины II.* Москва: НЛО.
- Пыляев, М.И. (1889; репринт: 1994). *Забывтое прошлое окрестностей Петербурга.* Санкт-Петербург: ЛИГА.
- Русо, Ж.-Ж. (1996). *За Обществения договор.* Библиотека ПАНДЕКТИ. София: ЛИК.

- Сазонова, Л.И. (2006). *Литературная культура России. Раннее Новое время*. Москва: Языки славянских культур.
- Троицкая, Т.С. (1999). Сказка „Теремок”: логика инварианта и пределы варьирования. В: Т.С. Троицкая. *Традиция и литературный процесс*. Новосибирск: Изд. СО РАН, с. 164–176.
- Уортман, Р. (2004). *Сценарии власти. Мифы и церемонии русской монархии*, т. I–II. Перев. с англ. Москва: ОГИ.
- Фридрих Великий (2009). *Анти-Макиавелли, или Опыт возражения на Макиавеллиеву науку об образе государственного правления*. Пер. Я. Хорошкевича. В: *Книга Государя. Антология политической мысли*. Санкт-Петербург: Амфора.
- Чабан, Е. (2008). *Педагогические дискурсы русской культуры XVII–XVIII веков*. Диссертация. Москва: Московский педагогический государственный университет.
- Чекова, И. (1994). *Фолклорно-епически парадигми в повествованието за княз Олег и основаването на Киевска Рус в староруските летописи*. „Годишник на Софийския университет «Св. Кл. Охридски», Факултет по славянски филологии”, т. 87, кн. 2, *Литературознание*, с. 59–129.
- Curtius, E.R. (1963). *European Literature and the Latin Middle Ages*. New York and Evanston: Harper & Row, Publishers.